

ЧУЖДЕСТРАНЕН ОПИТ/ FOREIGN EXPERIENCE

DOI: 10.54664/DWON5849

**ПРАВНА УРЕДБА НА ИМУНИТЕТА НА МАГИСТРАТИТЕ
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ**

Аниса Гиу

**LEGAL REGULATION ON THE IMMUNITY OF MAGISTRATES
IN THE REPUBLIC OF BULGARIA**

Anisa Giu

Abstract: *The immunity of magistrates is one of the most important institutes in any legal and democratic state. It guarantees the effective functioning of the judiciary and, in particular, its bodies, without which it is unthinkable to achieve the basic constitutional values of the modern state, such as democracy, the rule of law and the protection of basic human rights and freedoms. Given the essential importance of the immunity of magistrates, the Bulgarian legislator has regulated its content, as well as the principles related to it, at the constitutional level and in a special normative act – the Law on Judicial Power. This report presents a systematic review of the historical development of the mentioned institute, its legal regulation in modern Bulgarian legislation, its goals, characteristics and elements.*

Keywords: *immunity; magistrates; judges; prosecutors; investigators; independence; irresponsibility; legislation of the Republic of Bulgaria.*

I. Въведение

Имунитетът на магистратите, в което общо понятие като представители на съдебната власт се включват съдиите, прокурорите и следователите, е един от най – важните институти в българската правна уредба. Неговата съществена значимост се обуславя от обстоятелството, че той гарантира ефективното функциониране на съдебната власт и в частност на нейните органи, без които е немисли-

мо постигане на основните конституционни ценности на съвременната държава, каквито са демокрацията, върховенството на закона и закрилата на основните права и свободи на човека. Същността и спецификите на посочения правен институт са изследвани в българската доктрина от най – видните български юристи, като например от Професор Борис Велчев в монографията му „Имунитетът по наказателното право на Република България“¹ и редица други научни изследвания.

¹ Велчев, Б. Имунитетът по наказателното право на Република България. С. : Софи-Р, 2001, с. 154

II. Правна уредба на имунитета на магистратите в законодателството на Република България

От историческия преглед на законодателството на Република България се установява, че имунитетът на българските магистрати не е регламентиран като самостоятелен институт в правната уредба до влизането в сила на Първата поправка на Конституцията на Република България², а е уреден с препращане към нормите, регламентиращи имунитета на народните представители³. Считаю, че описаният законодателен подход е неправилен, тъй като не отчита спецификите в дейността и функциите на магистратите и депутатите, които несъмнено обуславят диференцирания в правния им статут. Предходните върховни закони на страната съдържат много обща и лаконична уредба по отношение на съдебната власт⁴ и не регулират имунитета на съдиите, прокурорите и следователите. Така например, Търновската Конституция от 1879г. съдържа малко на брой норми, касаещи дейността на съдилищата, каквато е разпоредбата на чл. 13 постановяваща само, че съдебната власт принадлежи на съдебните места и лица, които действат от името на Княза⁵. Първите български закони за устройство на съдилищата също не предвиждат имунитет за съдиите, прокурорите и следователите. Така например, в чл. 146 от Закона за устройството на съдилищата (ЗУС) от 1880 г. „званието съдия не може да се счита за препятствие, за да се привлече той под следствие или да се предаде под съд

за общи престъпления не по длъжността му, по обикновен ред на углавното съдопроизводство”.⁶ Едва с приемане на Закона за устройство на съдилищата от 1883 г. за първи път в българската правна уредба е възприето, че наказателно преследване срещу магистрати може да се възбужда само след разрешение от министъра на правосъдието, т. е. въвежда се **наказателна неприкосновеност на магистратите**. Поне в този аспект, законодателят проявява последователност и посочения нормативен подход е запазен в съдържанието на последващите правни източници с известни изменения, касаещи органа, който има компетентност да издава посоченото по – горе решение.

Конституцията на Република България от 1947 г. съдържа разпоредби относно народните съдилища и прокурорския надзор, но не регламентира отново имунитета на магистратите. Същия подход е приложен и при Конституцията от 1971 г.⁷ Няколко години по – късно българският законодател регламентира, че съдиите не могат да бъдат задържани и срещу тях не може да се възбужда наказателно преследване без разрешение от Държавния съвет, т. е. установява се наказателна неприкосновеност за съдиите⁸. Въвеждането на тази неприкосновеност на посочените магистрати обаче единствено в закона, без да бъде разписана във върховния закон на страната, не е подходящ и правилен законодателен подход.

В съвременното българско законодателство юридическата регламентация на имунитета на магистратите се съдържа в Конститу-

² Конституция на Република България, в сила от 13. 07. 1991 г. , Обн. ДВ. бр. 56 от 13 Юли 1991 г. , изм. ДВ. бр. 85 от 26 Септември 2003г. , изм. ДВ. бр. 18 от 25 Февруари 2005г. , изм. ДВ. бр. 27 от 31 Март 2006г. , изм. ДВ. бр. 78 от 26 Септември 2006г. , изм. ДВ. бр. 12 от 6 Февруари 2007г. , изм. и доп. ДВ. бр. 100 от 18 Декември 2015 г.

³ Дрουμεва Е. Конституционно право, трето допълнено и преработено издание, Изд. Сиела, С. , 2008, с. 601.

⁴ Йорданова, З. Развитие в правната регламентация на имунитета на съдиите, прокурорите и следователите в съвременния български конституционен модел, Научни трудове на Русенския университет, 2009, Том 48, серия 7, с. 76-82, с. 77

⁵ Пак там, с. 77

⁶ Пак там, с. 77; Токушев, Д. Съдебната власт в България. Изд. “Сиби”, С. , 2003

⁷ Обн. ДВ. бр. 23 от 19 Март 1976г. , изм. ДВ. бр. 36 от 8 Май 1979г. , изм. ДВ. бр. 100 от 10 Декември 1992г. , отгм. ДВ. бр. 59 от 22 Юли 1994г. Отменен с § 14, т. 1 от преходните и заключителните разпоредби на Закона за съдебната власт - ДВ, бр. 59 от 22 юли 1994 г.

⁸ Цит. с. Йорданова, З. Развитие в правната регламентация, с. 78

цията на Република България от 1991 г.⁹ и в Закона за съдебната власт¹⁰. Първоначално върховният закон отново приравнява имунитета на съдиите, прокурорите и следователите с имунитета на депутатите, като последният включва елементите “наказателна неотговорност“ по чл. 69 от КРБ и “наказателна неприкосновеност“ по чл. 70 от КРБ.¹¹ Този законодателен подход, както е посочено по-горе, е неправилен и не съответства на целите на анализирания институт. В тази връзка, Проф. Борис Велчев в научните си трудове заявява, че още в първите години след влизането в сила на Конституцията от 1991 г. в обществото и в юридическите среди вече се споделя разбирането, че извършената законодателна икономия се е оказала правнотехнически несъвършена и в крайна сметка — несполучлива: присаждането на чуждо тяло, каквото представлява депутатският имунитет, върху съдебната власт е преценено като неудачно решение, което създава свръхзащита, подкопаваща авторитета на правосъдието¹². Именно поради изложените обстоятелства, след приемане на Конституцията на Република България от 1991 г., законодателят променя възгледа си досежно начина, по който следва да се регламентира имунитетът на българските магистратите. В този период анализираният институтът получава нова юридическа уредба, чрез която приравняването на имунитета на съдиите, прокурорите и следователите с този на народните представители, е преустановено. В тази връзка, още с първото изменение и допълнение на Конституцията на Република България¹³ **имунитетът на магистратите е регламентиран като самостоятелен институт**. По-конкретно, разпоредбата на чл. 132 от КРБ поста-

новява, че при осъществяване на съдебната власт съдиите, прокурорите и следователите **не носят наказателна и гражданска отговорност за техните служебни действия и за постановените от тях актове, освен ако извършеното е умишлено престъпление от общ характер**. В случай че бъде извършено такова престъпление, срещу съдиите, прокурорите и следователите не може да бъде повдигнато обвинение, без разрешение на Висшия съдебен съвет. Магистратите не могат да бъдат задържани освен за тежко престъпление, и то с разрешение на Висшия съдебен съвет¹⁴. Посочено разрешение за задържане не се изисква при заварено тежко престъпление. За даване на разрешение за повдигане на обвинение и за задържане се прави мотивирано искане до Висшия съдебен съвет от главния прокурор или от не по-малко от една пета от членовете на Висшия съдебен съвет¹⁵. Така с първата поправка на върховния закон е регламентиран т. нар. **“функционален имунитет на магистратите”**.

С четвъртата поправка на КРБ¹⁶ законодателят отмени ал. 2, 3 и 4 на чл. 132 от КРБ, с което **отпадна напълно процесуалноправният елемент от имунитета на магистратите, т. е. - наказателната им неприкосновеност**¹⁷. Запази се имунитетът им единствено за престъпленията от частен характер. Това решение на Конституцията е напълно логично и предпазва магистрат, който е постановил акт по наказателно дело /например присъда, която е отменена или обвинителен акт, по който е постановен оправдателна присъда/ от неоснователни обвинения от частен характер за обиди или клевети.

⁹ В сила от 13. 07. 1991 г., Обн. ДВ. бр. 56 от 13 Юли 1991г., изм. ДВ. бр. 85 от 26 Септември 2003г., изм. ДВ. бр. 18 от 25 Февруари 2005г., изм. ДВ. бр. 27 от 31 Март 2006г., изм. ДВ. бр. 78 от 26 Септември 2006г., изм. ДВ. бр. 12 от 6 Февруари 2007г., изм. и доп. ДВ. бр. 100 от 18 Декември 2015г.

¹⁰ Обн. ДВ. бр. 64 от 7 Август 2007г., изм. ДВ. бр. 69 от 5 Август 2008г., изм. ДВ. бр. 109 от 23 Декември 2008г., изм. ДВ. бр. 25 от 3 Април 2009г., изм. и доп. ДВ. бр. 62 от 5 Август 2022г.

¹¹ Велчев, Б. Имунитети от наказателна отговорност, сп. „Народни съвети“, бр. 10 от 1989 г., с. 32-36; Велчев, Б. За имунитета на народните представители. - Съвременно право“, 1999, № 4, 74-85.

¹² Велчев, Б. Имунитетът по наказателното право на Република България. С., Софи-Р, 2001, с. 154

¹³ Обн. ДВ, бр. 85/2003г.

¹⁴ Цит. съч. Йорданова, З. Развитие в правната регламентация..., с. 79-80

¹⁵ Пак там, с. 79-80

¹⁶ Обн., ДВ, брой 12 от 2007г.

¹⁷ Цит. съч. Йорданова, З. Развитие в правната регламентация. . . , с. 80

След описаните по-горе изменения във върховния закон на Република България днес действащите конституционни норми регламентират, че **магистратите се ползват единствено с наказателна и гражданска неотговорност**. Тази неотговорност има материалноправен характер, т. е. тя е за действията, които магистратите извършват във връзка със службата им и чрез които се осъществяват техните основни функции и се взимат решения, като тя намира приложение доживот¹⁸.

Важно значение във връзка с имунитета на магистратите има и разпоредба на чл. 117, ал. 2 от КРБ. Нормата постановява, че съдебната власт в Република България е **независима** и при осъществяване на своите функции **съдиите, съдебните заседатели, прокурорите и следователите се подчиняват само на закона**. В българската доктрина е утвърдено становището, че от визираната правна уредба за всеки магистрат произтича правото на независимост като едно субективно право в публичната сфера, чието осъществяване държавните органи са длъжни да осигуряват¹⁹. Независимостта на магистратите трудно би могла да бъде осигурена без законодателят да предвиди имунитет за тях в нормативната уредба. Иmunитетът безспорно е една от конституционно предвидените гаранции за независимост на съдиите, прокурорите и следователите, в смисъл на функционална независимост от другите власти в държавата²⁰. Също

така следва да се отбележи, че съгласно чл. 6 от Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи²¹ държавите – страни по договора, включително Република България, имат задължение да осигурят на всички правни субекти **независим и безпристрастен съд, което изисква осигуряване на независимост на съдиите**. В този смисъл, Висшия съдебен съвет на Република България посочва в редица доклади, че независимостта не е привилегия, а гаранция за правата на гражданите, юридическите лица и държавата, тъй като чрез решенията си, постановени при спазване на принципа на независимост, съдилищата осигуряват и укрепват доверието, възложено им от обществото, да се произнасят безпристрастно и честно при разглеждането на споровете и конфликтите, без натиск от публични или частни институции и лица или интерес²².

III. Заключение

Иmunитетът на съдиите, прокурорите и следователите е фундаментален юридически инструмент, чрез който се осигурява ефективното функциониране на съдебната власт в държавата. Иmunитетът не е лична привилегия за отделния магистрат. Той е ключов правен институт, чрез който законодателят се стреми да обезпечи независимостта на всеки съдия, прокурор и следовател, при осъществяване на възложените им от закона правомощия. Тази независимост гарантира върховен-

¹⁸ Цит. съч. Друмева, Е., с. 602

¹⁹ Друмева, Е. Конституционно право, трето допълнено и преработено издание, Изд. “Сиела”, С., 2008, с. 599

²⁰ Йорданова, З. Развитие в правната регламентация на имунитета на съдиите, прокурорите и следователите в съвременния български конституционен модел, Научни трудове на Русенския университет, 2009, Том 48, серия 7, с. 76-82

²¹ Council of Europe, *European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, as amended by Protocols Nos. 11 and 14*, 4 November 1950, ETS 5, available at: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3b04.html> [accessed 7 December 2022]; За правото на справедлив съдебен процес виж: Христозова, М. Понятието за справедлив съдебен процес според Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи. Научни трудове на Института за държавата и правото, Българска академия на науките, Том XIII, София, 2015 г., с. 246-252, ISSN 1314-6459. Христозова, М. Правото на справедлив съдебен процес: конституционни гаранции. Сборник от Юбилейна международна научна конференция „Приложение на конституционните принципи в публичното и частното право“, 06-07. 10. 2016 г., град Велико Търново, УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2017 г., ISBN 978-619-208-118-8, с. 280-287. Христозова, М. Христозова, М. Дисертационен труд за присъждане на ОКС “Доктор по право” на тема „Право на справедлив съдебен процес: в международните конвенции и в практиката на международните съдилища“ – Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, Юридически факултет, 2018

²² Висш съдебен съвет на Република България, Методология за анализ на факторите, водещи до зависимост на съдебната власт, достъпен на: <http://www.vss.justice.bg/root/f/upload/26/r-17-1.pdf>, с. 2

ството на закона и защитена на основните права и свободи на всички субекти. Ето защо, във всяка правна система следва да бъде приета адекватна юридическа регламентация на имунитета на магистратите. След осъществения преглед на относимото законодателство в Република България, считам че към настоящия момент българският законодател е успял да въведе подходяща юридическа регулация на анализирания правен институт, чрез която се постига защитена на утвърдените ценности в съвременната правова държава.

БИБЛИОГРАФИЯ // REFERENCES

Велчев, Б. Имунитетът по наказателното право на Република България. С. : Софи- Р, 2001 // **Velchev, B.** Imunitetat po nakazatelno pravo na Republika Bulgariya. S. : Sofi-R, 2001.

Велчев, Б. Имунитети от наказателна отговорност. - сп. Народни съвети, № 10, 1989 // **Velchev, B.** Imuniteti ot nakazatelna otgovornost. - sp. Narodni saveti, № 10, 1989.

Велчев, Б. За имунитета на народните представители. - Съвременно право, 1999, № 4 // **Velchev, B.** Za imuniteta na narodnite predstaviteli. - Savremenno pravo, 1999, № 4.

Друмева, Е. Конституционно право, трето допълнено и преработено издание. С. : Сиела, 2008 // **Drumeva, E.** Konstitutsionno pravo, treto dopalнено i preraboteno izdanie. S. : Siela, 2008.

Йорданова, З. Развитие в правната регламентация на имунитета на съдиите, прокурорите и следователите в съвременния български конституционен модел. В: Научни трудове на Русенския университет, 2009, Том 48, серия 7 // **Yordanova, Z.** Razvitie v pravната reglamentatsiya na imuniteta na sadiite, prokurorite i sledovatelite v savremenniya balgarski konstitutsionen model. V: Nauchni trudove na Rusenskiya universitet, 2009, Tom 48, seriya 7.

Токушев, Д. Съдебната власт в България. С. : Сиби, 2003 // **Tokushev, D.** Sadebnata vlast v Balgariya. S. : Sibi, 2003.

Христозова, М. Понятието за справедлив съдебен процес според Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи. Научни трудове на Института за държавата и правото, Българска академия на науките, Том XIII, София, 2015 // **Hristozova, M.** Ponyatiето za spravedliv sadeben protses spored Evropeyskata konventsia za zashtita na pravata na choveka i osnovnite svobodi. Nauchni trudove na Institutata za darzhavata i pravoto, Balgarska akademiya na naukite, Tom XIII, Sofiya, 2015.

Христозова, М. Правото на справедлив съдебен процес: конституционни гаранции. Сборник от Юбилейна международна научна конференция „Приложение на конституционните принципи в публичното и частното право”, 06-07. 10. 2016 г. , Велико Търново, УИ „Св. св. Кирил и Методий”, 2017 // **Hristozova, M.** Pravoto na spravedliv sadeben protses: konstitutsionni garantсии. Sbornik ot Yubileyна mezhdunarodna nauchna konferentsiya „Prilozhenie na konstitutsionnite printsipi v publichното i chastното pravo”, 06-07. 10. 2016 g. , Veliko Tarnovo, UI „Sv. sv. Kiril i Metodiy”, 2017.

Христозова, М. Дисертационен труд за присъждане на ОКС “Доктор по право” на тема „Право на справедлив съдебен процес: в международните конвенции и в практиката на международните съдилища“. ПУ „Паисий Хилендарски“, ЮФ, 2018 // **Hristozova, M.** Disertatsionen trud za prisazhdane na OKS “Doktor po pravo” na tema „Pravo na spravedliv sadeben protses: v mezhdunarodните konventsii i v praktikata na mezhdunarodните sadilishta“. PU „Paisiy Hilendarski“, YuF, 2018.

Висш съдебен съвет на Република България. Методология за анализ на факторите, водещи до зависимост на съдебната власт, достъпен на: <http://www.vss.justice.bg/root/f/upload/26/r-17-1.pdf> // **Vissh sadeben savet na Republika Balgariya.** Metodologiya za analiz na faktorite, vodeshti do zavisimost na sadebnata vlast, dostapen na: <http://www.vss.justice.bg/root/f/upload/26/r-17-1.pdf>